

פרק כ"א : גירוש ישמעאל והגר

בלימוד פרק כ"א נפגוש את לידת יצחק ושמחת אברהם ושרה בלידתו, ואת העימות סביב ישמעאל, המוביל לגירושו יחד עם הגר. הפרק מדגיש את הבחירה האלוקית ביצחק כזרעו של אברהם ואת השלכותיה. להוראת הפרק נקדיש שיעור אחד.

מבנה הפרק ומוקדי ההוראה :

1	פרק כא פסוקים א-ח	הולדת יצחק	סגנון הכתיבה השירי של הפסוקים השותפות של אברהם ושרה בהודיה על הנס המילים המנחות : צ.ח.ק, בן
2	פרק כא פסוקים ט-יג	צחוקו של ישמעאל	משמעותה של המילה "מצחק"- מדוע צחוקו של ישמעאל היה חמור בעיני שרה : רש"י, תוספתא, "דעת סופר". תלמיד 3 יח"ל נדרש לדעת את פירושי רשי ו"דעת סופר". תלמיד 5 יח"ל י נדרש להכיר את שלושת הפירושים ולהשוות ביניהם. יחסו של ה' לדרישת שרה : רש"י, רש"ר הירש משמעותם של כינויו השונים של ישמעאל בפסוקים.
	פרק כא פסוקים י"ד-כ"א :	גירוש הגר וישמעאל והישרדותם במדבר	השילוח והתעיה במדבר מצוקתה של הגרה' הציל את ישמעאל וקיים את הבטחתו להגר (בפרק טז).

1. פסוקים א-ח : הולדת יצחק

- א וְהָיָה פָקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר :
- ב וַתֵּהָר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים :
- ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק :
- ד וַיִּמָּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים :
- ה וְאַבְרָהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ :
- ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחֵק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשָּׁמַע יִצְחָק לִי :
- ז וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם הִינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יָלְדָתִי בֶן לְזִקְנָיו :
- ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת יִצְחָק :

- סגנון פסוק הפתיחה - פסוק א - חגיגי ושירי, ומלמד על חשיבות האירוע. הפסוק כולל חזרות על דרך התקבולת המאפיינת את השירה בתנ"ך : "וְהָיָה פָקֶד" - "וַיַּעַשׂ ה'", "כַּאֲשֶׁר אָמַר" - "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר".

- בפסוקים ב-ג ביטויים המדגישים את הנס הגדול: "לְקַנְיוּ", "בֶּן מֵאֵת שָׁנָה", "אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ שָׂרָה".
- אברהם ושרה שותפים בהודיה העצומה: אברהם קורא בשם, מל את יצחק ועושה משתה גדול (פס' ג-ד; ח). דברי ההודיה של שרה מובאים בדיבור ישיר וחגיגי (פס' ו-ז).
- המילים המנחות הן השורש צח"ק והמילה בן. שתיהן חוזרות שש פעמים, ומדגישות את התגשמות ההבטחה בלידתו של יצחק.
- הצחוק המתואר הוא צחוק של שמחה.

מיומנויות:

זיהוי דרכי הביטוי של התורה: הסגנון החגיגי והשירי של הפסוקים, זיהוי החזרות בפסוקים, מילים מנחות.

2. פסוקים ט – כא צחוקו של ישמעאל וסיפור גירוש

פסוקים אלו מתייחסים למעשה ישמעאל ולגירושו בעקבות מעשה זה. הפסוקים נחלקים לשניים: ט – יג צחוקו של ישמעאל, יד – כ"א סיפור גירושו.

פסוקים ט-יג: צחוקו של ישמעאל

ט ותָּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יִלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:
 י ותֹאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק:
 יא וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בָּנוּ:
 יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנָּעַר וְעַל אִמָּתּוֹ:
 כל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע:
 יג וְגַם אֶת בֶּן הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זֶרַעָהּ הוּא:

- שרה ראתה את ישמעאל מצחק, והמראה שראתה היה חמור בעיניה.
- בניגוד למשמעות החיובית של הפועל צח"ק בפסוקים הקודמים - שמחה והודיה, צחוקו של ישמעאל מובן כמעשה שלילי.
- תגובת שרה: "גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ".
- תגובת אברהם והציווי האלוכי – הקב"ה תומך בדרישת שרה: "שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע".
- הקב"ה הבטיח לאברהם שייטיב גם עם ישמעאל.
- לישמעאל כינויים שונים בפסוקים. הכינויים משקפים את נקודות המבט השונות של המשתתפים באירוע: "בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית", "בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת", "בָּנוּ", "הַנָּעַר".

א. "וַיִּתְּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית ... מִצַּחֵק"

מה ראתה שרה בצחוק של ישמעאל, שהביא אותה לדרישה לגרשו עם אמו?

תלמידי 3 יח"ל ילמדו את פירוש רש"י ואת ה"דעת סופר". תלמידי 5 יח"ל ילמדו בנוסף את המדרש המובא מתוספתא סוטה ו,ג.

רש"י [ט]: "מצחק - לשון עבודה זרה, כמו שנאמר "וַיִּקְמוּ לְצַחֵק" (שמות לב, ו) דבר אחר: לשון גילוי עריות, כמה דתימא "לְצַחֵק בִּי" (בראשית לט, יז) דבר אחר: לשון רציחה, כמו "וַיִּקְמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ" וגו' (שמואל ב ב, יד)."

תוספתא סוטה ו, ג: "אמר ר' שמעון בן יוחאי: ... ואני אומר חס ושלום שיהיה בביתו של אותו צדיק שהוא כך! אפטר למי שנאמר עליו "כִּי יִדְעָתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָגָה" לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית יח, יט) יהא בביתו עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים! אלא אין צחוק האמור כאן אלא לענין ירושה... והיה ישמעאל מצחק ואומר: ... אני בכור ואני נוטל שני חלקים."

הרב עקיבא סופר, מחבר הפירוש לתורה "דעת סופר": "ונראה לי לפרש דהנה עיקר כוונת שרה ... שיראה שאם יצחק יהיה תמיד בחברותא עם ישמעאל אולי ילמד ממעשיו הרעים, על כן רצתה לגרשו מביתה. אבל יש לבעל דין לחלוק ולומר אולי נהפוך הוא - שישמעאל ייטיב דרכיו אם יהיה עם יצחק תמיד, ואולי יועיל תוכחה להחזירו למוטב ולמה רצתה להדיחו לגמרי."

אבל האמת כי שרה בחכמתה ידעה והבינה שכל התוכחות ללא יועיל יהיו, כי ישמעאל בוודאי לא יקבל תוכחה ואפס תקוה ממנו, משום שראתה בישמעאל שהוא לץ, וידוע דמידת הליצנות היא מידה רעה וגרועה הדוחה כל תוכחה. וכמאמר החכם: ליצה אחת דוחה מאה תוכחות... וזה עיקר טעמה של שרה שגירשה את ישמעאל."

להבנת דברי רש"י:

ממה חששה שרה אמנו על פי כל אחד מההסברים המובאים ברש"י?
כיצד רש"י מבסס כל אחד מפירושיו?

להבנת דברי רשב"י בתוספתא:

מדוע רשב"י דוחה את ההסברים המובאים ברש"י?
ממה חששה שרה על פי ההסבר המובא בתוספתא?
כיצד מתקשר פירוש רשב"י להמשך דברי שרה בפסוק י'?

להבנת דברי ה"דעת סופר":

מהו החשש העיקרי של שרה לפי ה"דעת סופר"?
מדוע לא ניסתה שרה לתקן את התנהגותו של ישמעאל במקום לגרשו?
כיצד מפרש ה"דעת סופר" את המילה "מצחק"?

רש"י מפרש "מצחק" בשלוש דרכים על דרך הדרש: עבודה זרה, גילוי עריות ורציחה. פירושו מבוססים על השוואת לשון "צח"ק" למקומות אחרים בתנ"ך. לפי פירושים אלו, שרה חששה שהתנהגותו החמורות של ישמעאל יסכנו את יצחק מבחינה רוחנית ופיזית.

רשב"י דוחה את ההסברים המחמירים בטענה שלא ייתכן שבבית אברהם התרחשו עבירות כה חמורות. לדבריו ישמעאל לעג וערער על מעמדו של יצחק בטענה "אני בכור ואני נוטל פי שניים". פירוש זה ניתן לביסוס בפשט הכתובים בדברי שרה שהזכירה במפורש את סוגיית הירושה: "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני" (י). מבחינה זו פירוש התוספתא קרוב יותר לדרך הפשט.

ה"דעת סופר" מפרש שחששה של שרה נבע מההשפעה החינוכית השלילית של ישמעאל על יצחק. הוא מסביר שלא ניתן היה לתקן את התנהגות ישמעאל בשל מידת הליצנות שבו, המונעת קבלת תוכחה. לפיו, "מצחק" מרמז על התנהגות של "לץ".

מיומנות:

חסבר מילה בהקשרה - המילה "מצחק"

ביסוס דברי הפרשן באמצעות פסוק (ברש"י - בכתובים אחרים, רשב"י - מבסס על פסוק י)

הבחנה בין פשט לדרש.

השוואה בין פירושים

ב. יחסו של ה' לדברי שרה :

הקב"ה הצדיק את דרישתה של שרה :

רש"י [יב]: שמע בקולה - בקול רוח הקודש שבה. למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: ע"פ פירוש של רש"י שרה הייתה נביאה בדרגה גבוהה מזו של אברהם. הפירוש מבהיר שהחלטתה של שרה לגרש את ישמעאל הייתה מבוססת על ראייה נבואית עמוקה שהקב"ה עצמו אישר.

רש"י הירש :

הדבר נשמע כמעשה קשה ואכזרי, אך הנסיבות מצדיקות אותו צידוק גמור. יש להסיר מביתם של אברהם ויצחק כל פחד, שמא לאחר פטירת שניהם תשלוט בו השפעתם של הגר וישמעאל, הבן הבכור. לפיכך יש להרחיק את שניהם בדרך כזאת, שייראו ביחס לבית הזה במעמדם האמיתי והחוקי, היינו כאמה וכבן אמה, ובן אמה הרי הוא עצמו עבד. לאחר מכן יכול היה אברהם להיטיב את גורלם בעין יפה, כמידת עושרו וטוב ליבו, וכן עשה.

להבנת דברי הרש"י הירש :

- מדוע לא היה מספיק להבהיר לישמעאל שאינו יורש, אלא היה צורך בגירוש המוחלט מהבית?

- מהי מטרת ההרחקה של ישמעאל ושל הגר?

פעולת גירוש הגר וישמעאל, הייתה הכרחית כדי למנוע מצב שבו ישמעאל, כבכור, ישלוט בבית אברהם לאחר מותו. ההרחקה הבהירה שמעמדם החוקי של הגר וישמעאל שונה ממעמד שרה ויצחק. הגר היא אמה וישמעאל הוא בן אמה. לאחר שיתברר מעמדם בעקבות פעולת הגירוש רשאי אברהם לדאוג לרווחתם.

תלמידי 3 יח"ל לא נדרשים להכיר את הפירוש בלשוננו. אפשר להסתפק בהצגת הרעיון.

ג. כינויים

כינוי הוא תואר המצטרף לשמה של דמות בסיפורי התורה והנביאים או מחליף שם זה. הכינוי עשוי לציין את

מעמדו של הדובר (לדוג' המלך, המלכה) זיקתו המשפחתית (לדוג' בן... אבי... אשת...) ועוד.
חז"ל והפרשנים השונים מציעים פעמים רבות משמעות לכינויים השונים. בכך הם מביעים את עמדתם העקרונית בדבר משמעותו וחשיבותו של הכינוי להבנת הסיפור, וסוללים עבורנו דרך להעמקת הקריאה בסיפורי התורה והנביאים. ממדרשי חז"ל ומן הפירושים השונים אנו למדים שהכינוי משמש את הכתוב או את הדמות המשמיעה את הכינוי להביע את עמדתה באמצעות הכינוי. חז"ל מפנים את תשומת ליבנו לכך שבאמצעות הכינוי, וללא אמירה מפורשת, רוצה התורה להעמיק את הבנתנו באירוע המתואר.

כינויים בפרק כ"א :

מתוך מאמרה של נחמה ליבוביץ' "[כיצד לקרוא פרק בתנ"ך](#)" :

"אין ישמעאל נקרא בשמו אפילו פעם אחת, אלא בכינויים המראים יחסים אליו.

ט : ותרא שרה את-בן-הגר המצרית אשר-ילדה לאברהם מצחק.

יא : וירע הדבר מאד בעיני אברהם, על אודת בנו.

יד : ויקח-להם וחמת מים ויתן אל-הגר שם על-שכמה ואת-הילד.

טו : ותשלך את-הילד תחת אחד השיחים.

(טז : כי אמרה : אל-אראה במות הילד).

יז : וישמע אלהים את-קול הנער.

כ : ויהי אלהים את-הנער.

הנה רואים אנו, כיצד משתנה הכינוי וכיצד מסתמל בכינוי יחס האנשים הסובבים אותו, שהוא יחס סובייקטיבי : בעיני שרה הוא בן הגר, בעיני אברהם הריהו בנו, בעיני אמו הנהו ילד קטן, רך לאמו, לעולם הוא ילדה גם אם יגדל - ואולם האלהים השומע קולו "באשר הוא שם", בעיניו הנה הוא אשר הוא - "נער" - עלם צעיר".
(אין חובה ללמד את דברה של נחמה ליבוביץ' כלשונם, הציטוט המובא כאן הוא בסיס לעיון בכתוב).

מיומנויות :

הכרת דרכי הביטוי של התורה : כינויים. הבנת המסרים המועברים באמצעות השימוש בכינויים שונים.

פסוקים י"ד-כ"א : גירוש הגר וישמעאל והישרדותם במדבר

יד וַיִּשָּׂכֶם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח לָהֶם וַחֲמַת מִיִּם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שֵׁם עַל שְׂכָמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלָחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶעַ בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע :

טו וַיִּכְלוּ הַמִּיִּם מִן הַחֲמַת וַתֵּשְׁלַךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים :

טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֵק בְּמִטְחָוִי קִשְׁת כִּי אִמְרָה אֶל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת קֶלֶה וַתִּבְדֹּךְ :
יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלֵּאדָּא אֱלֹהִים אֶל הָגֵר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הָגֵר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שֵׁם :

יח קוּמִי שָׂאִי אֶת הַנֶּעֱר וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדָךְ בּוֹ כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימְנוּ :

יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאֵר מִיִּם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת הַחֲמַת מִיִּם וַתִּשָּׂק אֶת הַנֶּעֱר :

כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנֶּעֱר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קִשְׁת :

כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאֶרָן וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :

- "וַתֵּתֶנָּה בְּמִדְבָּר בָּאֵר שְׁבַע": הפסוקים מדגישים את התעיה במדבר שהביאה למחסור במים (הגר נשלחה עם מים).
- המים אזלו, הגר השליכה את ישמעאל תחת השיחים. מצבה הנפשי הקשה של הגר בא לידי ביטוי בביטויים הקשים: "וַתִּשְׁלַךְ אֶת הַיֶּלֶד", "אֶל אֲרָאָה בְּמֹת הַיֶּלֶד", "וַתִּשָּׂא אֶת קֶלְהָ וַתִּבְדֹּךְ".
- ה' שמע את קולו של הנער וחזר על הבטחתו (בפרק טז): "כִּי לְגֹי גָדוֹל אֲשִׁימְנֶנּוּ".
- ישמעאל לא מופיע בשמו. כינויו בפסוקים: "הַיֶּלֶד", "הַנֶּעֱר".
- "וַיְהִי רוּבָה קֶשֶׁת" - ישמעאל התפתח כאיש מדבר (בהתאם לנבואה בפרק ט"ז: "וְהָיָה יְהוָה פֶּרֶא אָדָם").
- "וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְץ מִצְרַיִם" - חזרה של הגר לשורשיה, והמשכיות הקשר המצרי.

הצעות לשיח אמוני ערכי:

- בכורה ובחירה בספר בראשית

בפרק כא מתחדד יסוד מהותי בספר בראשית: ההשגחה האלוקית בוחרת בבן הצעיר על פני הבכור. העדפת יצחק על פני ישמעאל פותחת מהלך אלוקי שממשיך לאורך החומש (יעקב ועשו, יוסף ואחיו, אפרים ומנשה) ומאתגר את סדרי הבכורה המקובלים. הבחירה הערכית-רוחנית מקבלת עדיפות על פני הסדר הטבעי.

"אחד הנושאים המרכזיים של ספר בראשית הוא נושא הבחירה האלוקית - לכל אורך הספר מתמודדים עם השאלה מיהו הנבחר ובמי בחר ה' להיות מייצג דרכו בעולם. לכל אורך ספר בראשית הבחירה איננה בבכור: ספר בראשית מלמדנו שהבכורה איננה מקנה אוטומטית את זכות הברכה, אלא ה' בוחר באדם הראוי לקבל את הברכה - ברכת ה' ניתנת על פי בחירה ולא על פי בכורה. אמנם התורה עצמה מכירה במעמדו של הבכור ובזכויותיו, כפי שראינו בדברים כ"א, אולם זאת רק במובן האישי המצומצם. כאשר עוסקים בבחירה המהותית והמשמעותית של ייצוג דרך ה' בעולם, אין עדיפות לבכור הביולוגי, אלא יש בחירה של ה' באדם הראוי לכך, ורק בחירה כזו מקנה את הברכה המיוחדת, ברכת הקרבה לה' וירושת הארץ.

לכאורה, הקב"ה היה יכול לסובב את העניינים כך שהמתאימים והנבחרים יוולדו בכורים, ואז לא תהיה כל בעיה; אולם, למעשה מתרחש להפך - הבכור לעולם איננו זוכה לברכה, והנבחר הוא תמיד הצעיר. עובדה זו איננה מקרית, ונראה שהתורה רוצה ללמד על ידי כך את המסר החשוב שהבחירה של ה' באדם מסויים איננה אוטומטית, בגלל לידתו כבכור לאביו, אלא היא נובעת מהתאמתו להיות בחיר ה' ולקבל את הברכה המיוחדת. לכן, ה' סובב את הדברים כך שהמתאימים לבחירה יוולדו דווקא לא בכורים, כדי שעל ידי כך הבחירה בהם תהיה משמעותית וניכרת".

הרבנית שרון רימון, [בכורה, בחירה וברכה](#), אתר ישיבת הר-עציון

- גבולות ההכלה

בראשית כ"א מציג את העימות בין שרה להגר וישמעאל, כאשר שרה דורשת מאברהם לגרש את ישמעאל, מתוך חשש להשפעתו על יצחק. ההרחקה מהבית ומציאת בית חלופי אותן דרשה שרה הן פתרון שבדרך כלל אינו מקובל כיום, ועם זאת הפרק מזמן שיח על גבולות ההכלה: עד כמה ניתן להכיל התנהגויות מסוימות בחברה ובכיתה,

ומתי נדרשת התערבות ברורה; אלו מעשים חורגים מגבולות ההכלה ודורשים תגובה חינוכית וערכית; כיצד ניתן להתמודד עם מצבים מורכבים באופן שמאזן בין חמלה לאחריות חינוכית.

לסיכום:

פרק כ"א בספר בראשית מתאר את לידת יצחק כהתגשמות הבטחת ה' לאברהם ושרה, את העימות סביב ישמעאל ש"מצחק" וגירושו יחד עם הגר, ואת השגחת ה' עליהם במדבר. בפרק מופיע העיקרון של העדפת הנבחר (יצחק) על הבכור (ישמעאל), עיקרון שחוזר בחומש בראשית אצל האבות (העדפת יעקב, העדפת יוסף ויהודה).

מיומנויות:

הבנת הכתוב:

- מילים בהקשרן - המילה "מצחק"
 - זיהוי דרכי הביטוי של התורה:
- הסגנון החגיגי והשירי של הפסוקים, זיהוי החזרות בפסוקים, מילים מנחות, הבחנה בין כינויים שונים של אותה דמות כמשקפים נקודות מבט שונות

פרשנות:

- ביסוס דברי הפרשן באמצעות פסוק
- הבחנה בין פשט לדרש
- השוואה בין פירושים

זיהוי רעיונות מרכזיים:

- בחירת עם ישראל, בכורה ובחירה